

The background is a painting of a landscape. It features a body of water in the foreground, surrounded by green fields and some dark, rocky or tree-covered mounds. The sky is filled with large, textured clouds in shades of blue, white, and yellow. The overall style is expressive and somewhat abstract, with visible brushstrokes.

Ruilverkaveling 2.0

Op weg naar een gebiedsprogramma Ruimte voor het Veen

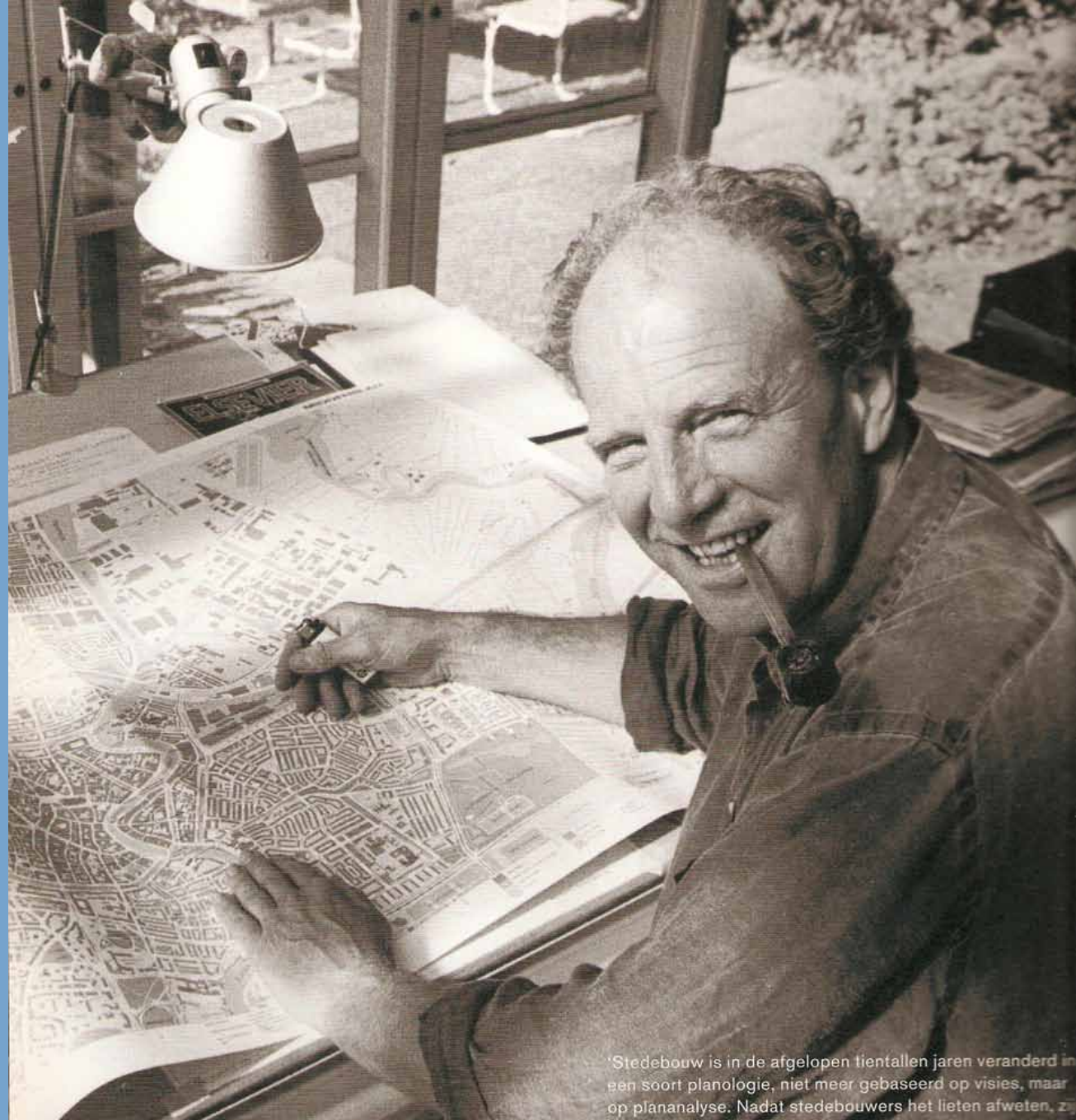
Maarsssen, 18 mei 2017

Peter de Ruyter, landschapsarchitect

bron: Boskoops museum

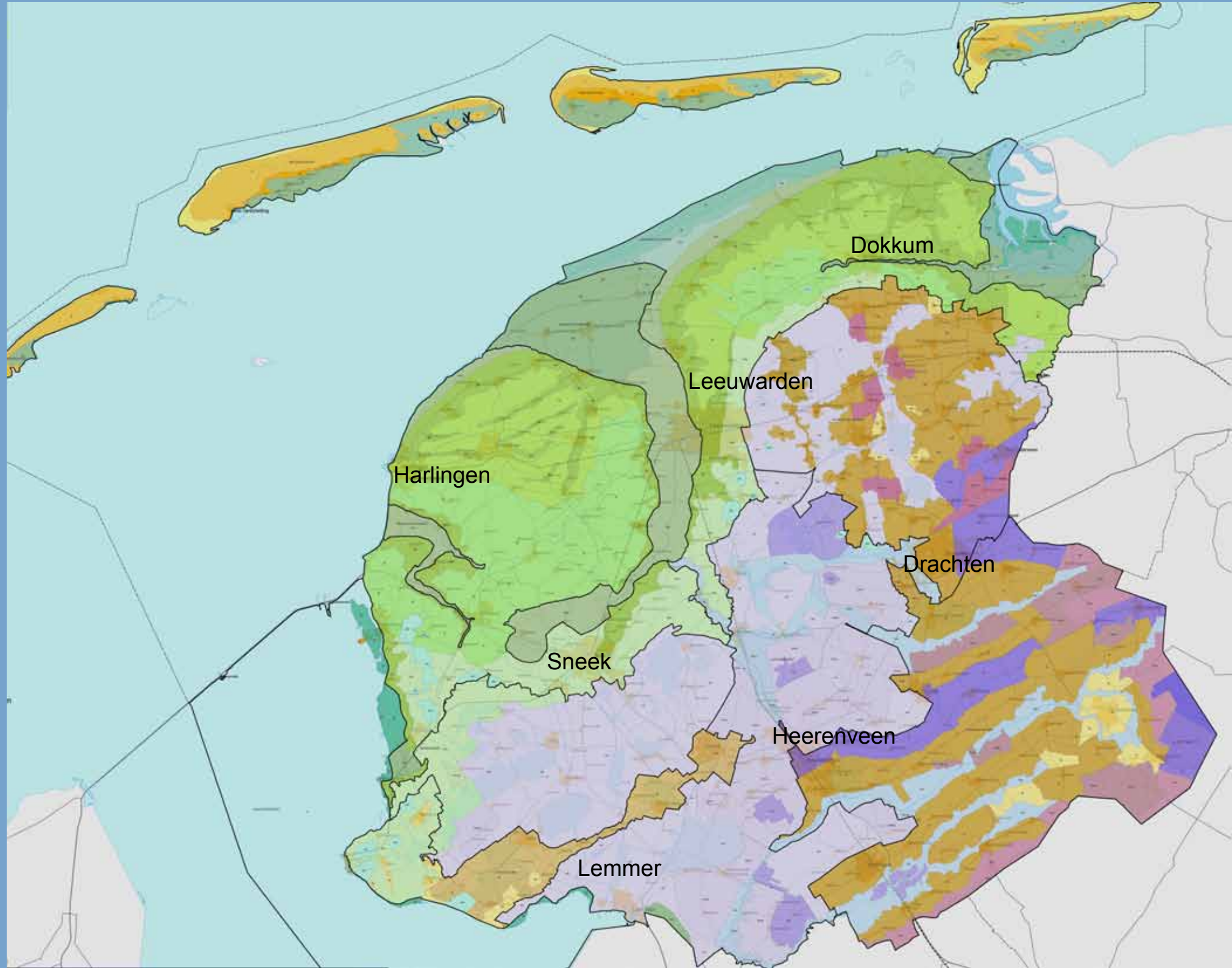

'Kind van het Veen'

'Stedebouw is in de afgelopen tientallen jaren veranderd in een soort planologie, niet meer gebaseerd op visies, maar op plananalyse. Nadat stedenbouwers het lieten afweten, z

Alle Hoeser, landschapsarchitect (1943 - 1997)

Dokkum

Leeuwarden

Harlingen

Drachten

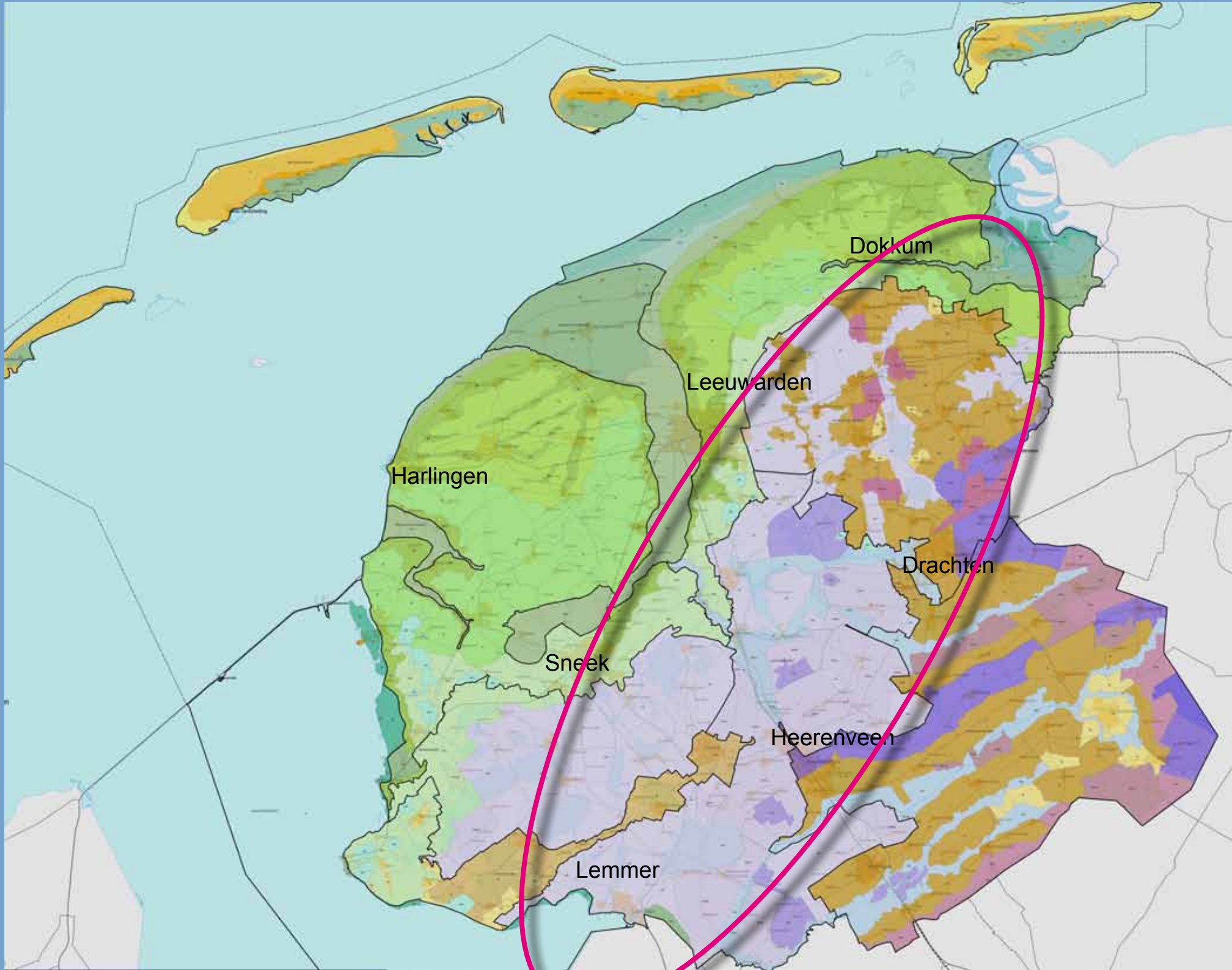
Sneek

Heerenveen

Lemmer

bron: Atelier Fryslân

PETER DE RUYTER

Over de toekomst van
het Friese landschap

VLOEIEND
LANDSCHAP

VLOEIEND LANDSCHAP

PETER DE RUYTER

B

Skriuwersark 'De Veenhoop'

Petgaten 'De Veenhoop' (It Fryske Gea)

foto: Hans Peter Föllmi

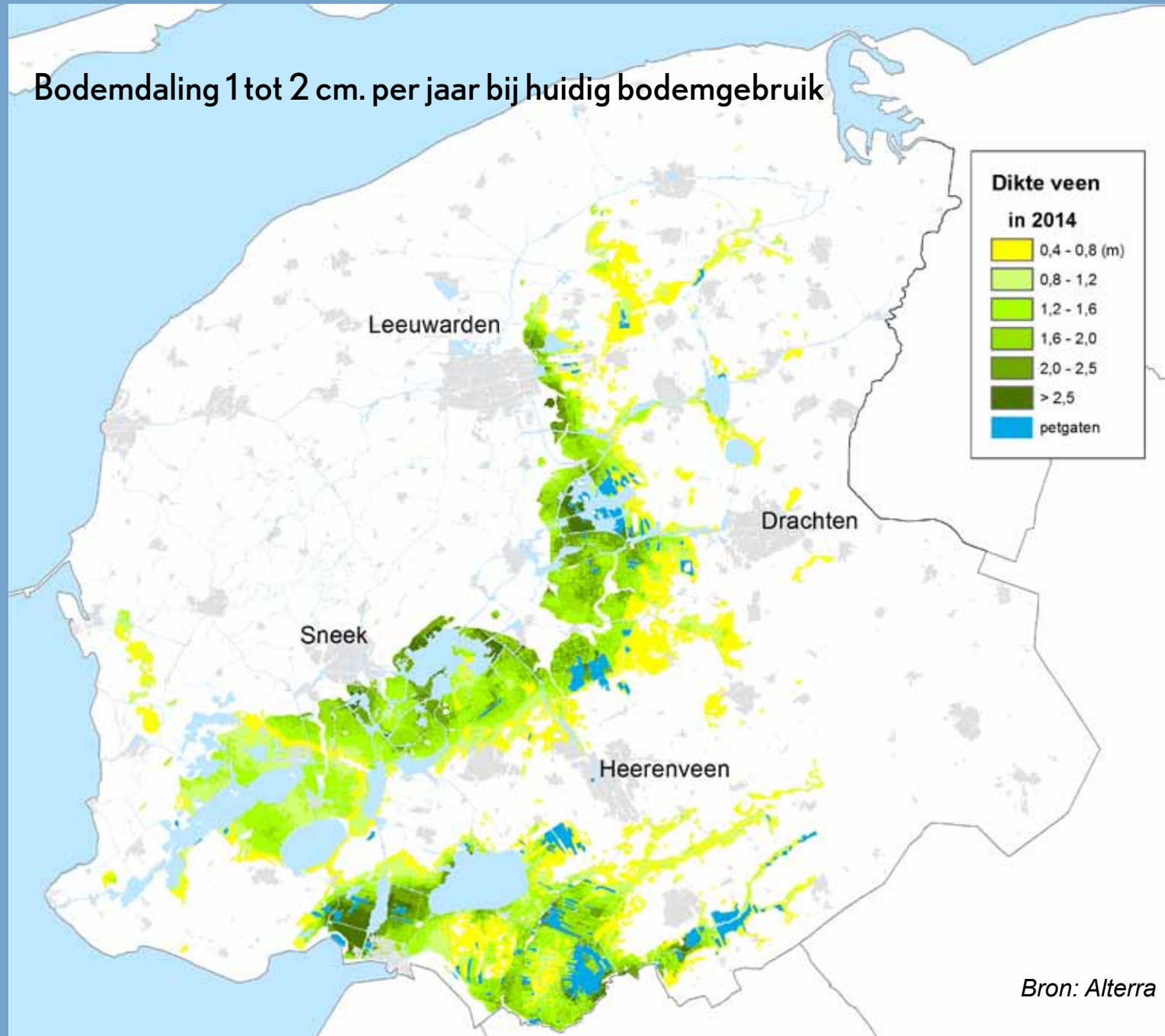
De uitgedroogde Friese veenpolders (kavels verbreed, sloten gedempt)

foto: Hans Peter Föllmi

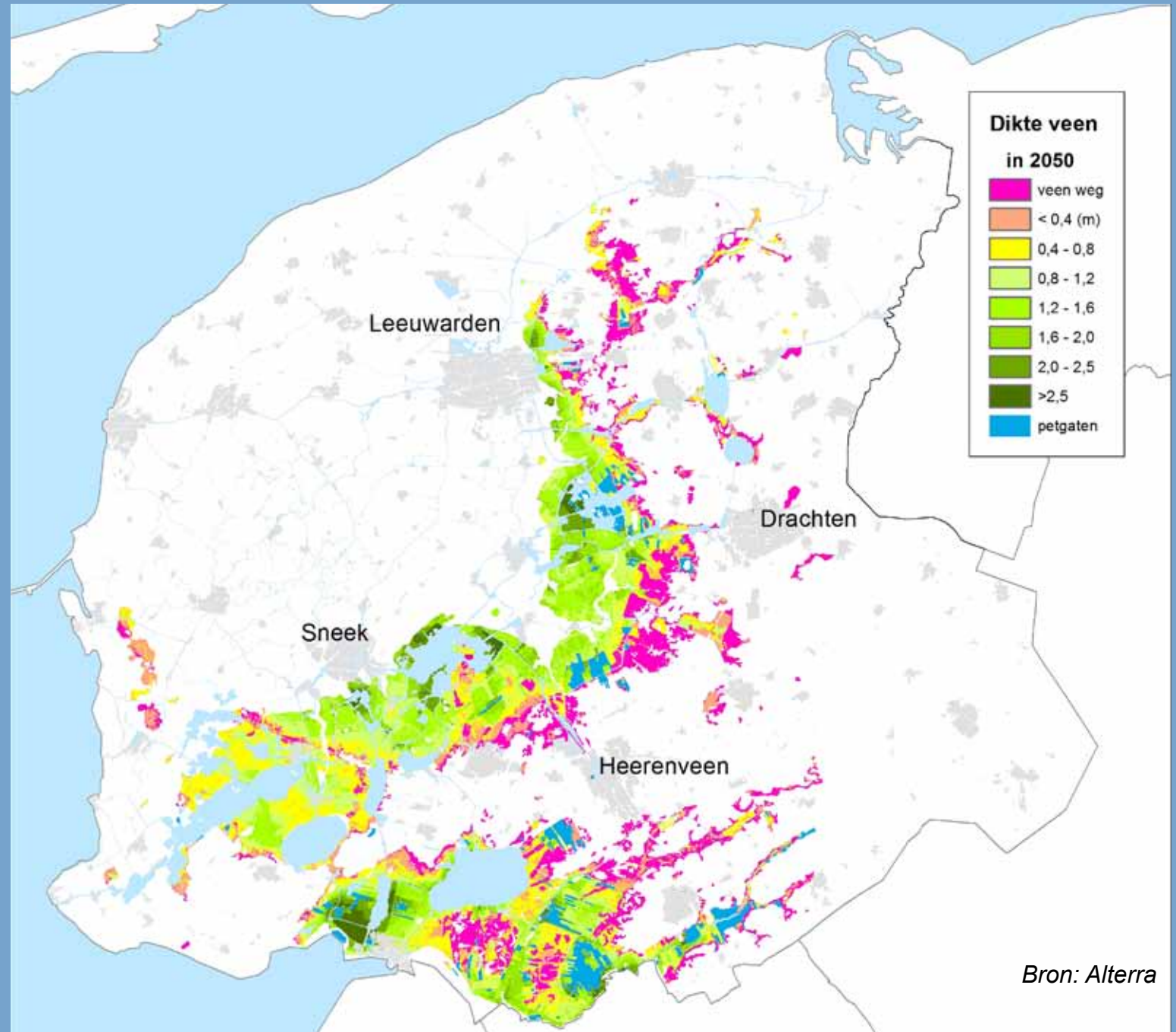

De Chinese Melkweg is geland in het Friese landschap

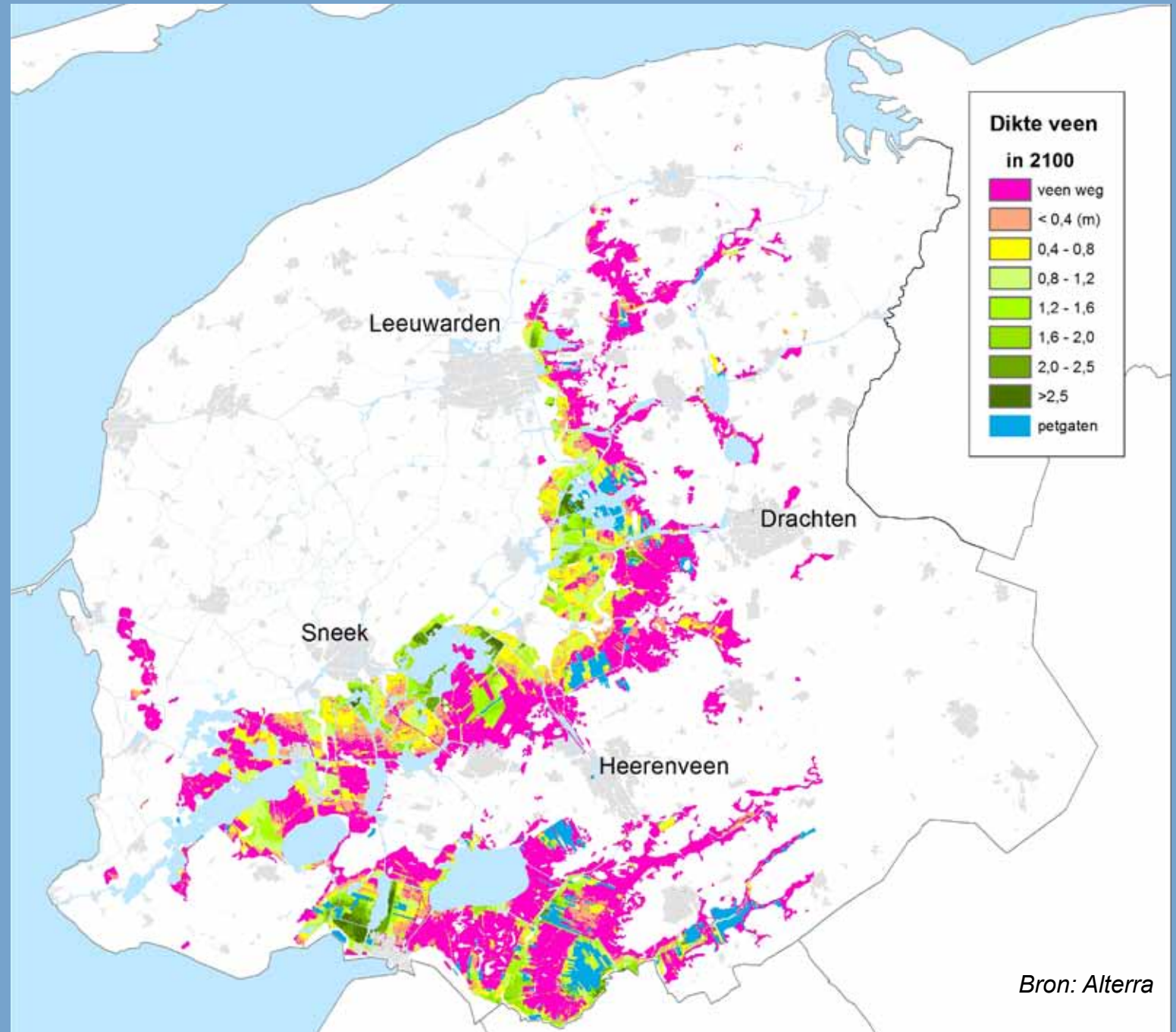
Bodemdaling 1 tot 2 cm. per jaar bij huidig bodemgebruik

Dikte van het Friese veenpakket in 2014

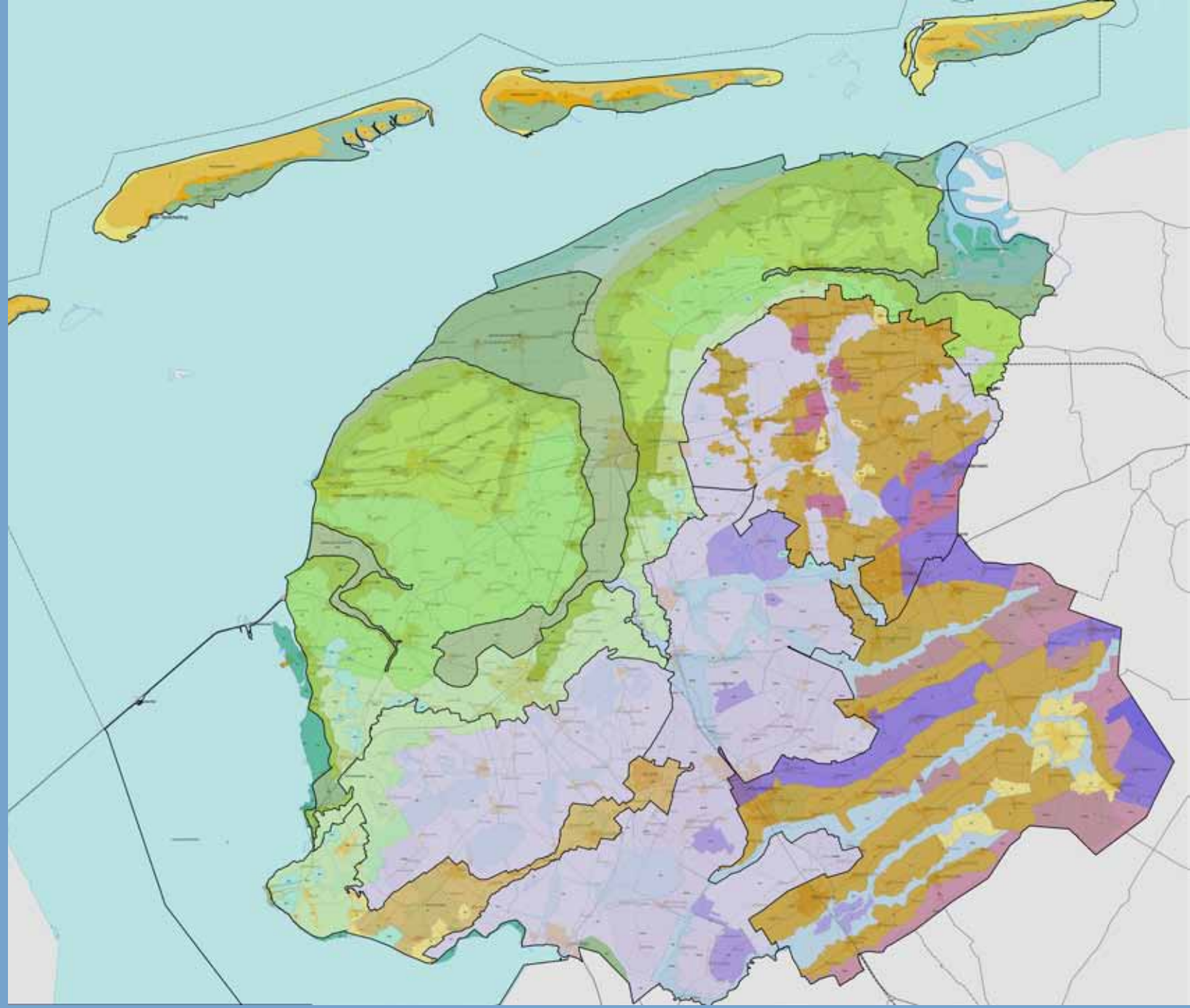
Dikte van het Friese veenpakket in 2050

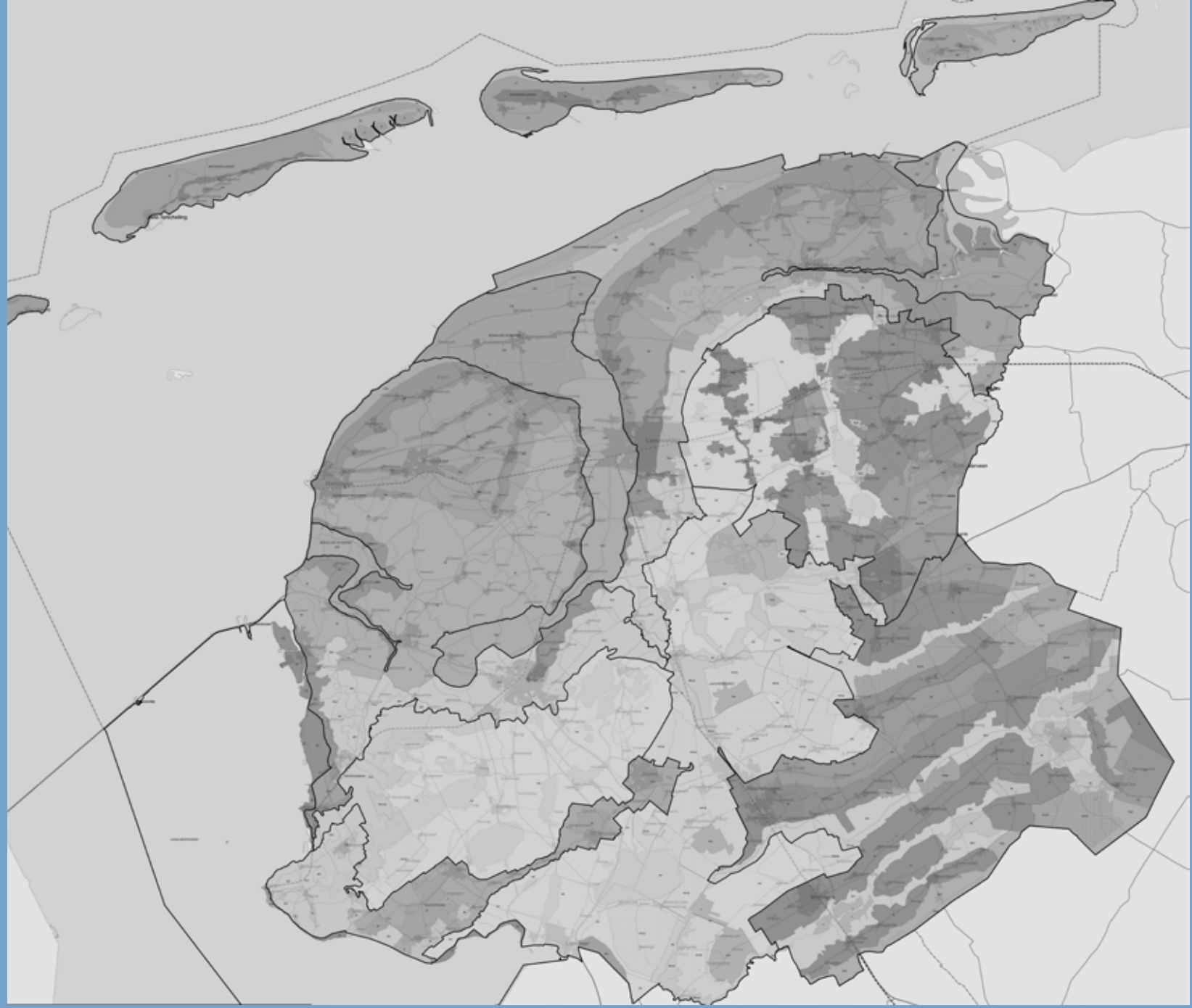
Dikte van het Friese veenpakket in 2100

Veen als hoeksteen van het Friese landschap verdwijnt op den duur

Diversiteit landschap neemt af → kwetsbaarheid neemt toe

Diversiteit landschap neemt af → kwetsbaarheid neemt toe

Straks is het echte Friesland verdwenen

Foto: J. van der Schueren
en H. van der
Wijngaert

Reportage Landschapspijn In Friesland woedt een felle discussie over de teloorgang van het weideland. Een burgerinitiatief wil de biodiversiteit terugbrengen in het boerenland. „Er groeit niks, behalve raaigras.“

Door onze correspondent
Karin de Mik

Het Friese landschap verdwijnt. Of althans, het authentieke boerenland vol weidevogels, insecten en kruiden. Dat landschap maakt de afgelopen decennia langzaam plaats voor monotoon gras.

De Engelse 'lajenprofessor' Dave Goulson, die onlangs een lezing gaf in

en kruiden. „En dat betekent minder insecten en minder voedsel voor de weidevogels.“

Zowel Goulson als Piersma voelt landschapspijn. Beiden werden vorig jaar met elkaar in contact gebracht door journalist/columnist Janien de Boer van de *Leeuwarder Courant*. In een onlangs gepubliceerd persoonlijk verhaal in haar krant beschreef ze het verdriet dat ze voelt als ze naar het verindustrialiseerde Friese landschap kijkt.

Haar artikel riep herkenning op bij veel boeren. Het bleef een felle reactie uit

Her landschap is van ons. Wij hebben ervoor betaald

Jochum de Vries
boer in Wieuwert

plank te hooien en zitten klem tussen wetten en regels. Er moet gezamenlijk een oplossing worden gezocht waarbij een gezond, renderend bedrijf en biodiversiteit samengaan, vindt hij.

Misplaatsie romantiek

Eind vorig jaar is daartoe een Living Lab opgericht, een netwerk van boeren, overheden, kennisinstellingen, natuurorganisaties en burgers, die nieuwe verdienmodellen zoeken voor boeren die „weidevriendelijk“ willen boeren.

In de senken van hun kop-hals-romp

niet meer achter een typemachine. Stilstand is achteruitgang. Je wilt vooruit, net als iedereen.“

„Hoewel, wat heet vooruit? In de jaren tachtig, toen ze de pleats overnamen van Jochums vader, kregen ze meer dan 80cent voor een liter melk, zo'n 35 eurocent. Nu is dat nog maar 25 eurocent. Burgers zouden zich meer moeten verdiepen in de bedrijfsvoering van veehouders in plaats van allerlei ongenoemde oneliners de wereld in te slingeren, meent ze. Haar man Jochum geniet van „mooi raaigras“. „Als ik het zie,

Het woord landschapspijn is goed gekozen. Dat voel ik ook

Andries van Weperen agrarisch socioloog

In Hauke is hij terug op de plek van het landschap van zijn jeugd. Hier bezaten zijn opa en later zijn vader in de jaren vijftig en zestig 34 hectare land. „Het was een gemengd bedrijf. We hadden koeien, en verbouwden ook haver, rogge, aardappelen en voederbieten. Mijn vader had een vaste arbeider en ze moekten met de hand.“

Een zoe van kleur en geluid

Een verweerd asfaltweggetje voert door het weiland. In de verte, op de grens van

achterbleef.“ Zijn ogen worden nat. Hij beseft dat het nostalgie is. „Het woord landschapspijn is goed gekozen, dat voel ik ook.“

Hij somt op: de productie van voedsel tegen een lage kostprijs, de mechanisatie, automatisering, het Europese landbouwbeleid met ruilverkeveling en marktbescherming – het leidde tot goedkoop voedsel waar de consument om vroeg. Daarom veroordeelt hij de boeren niet, al vindt hij dat ze moeten stoppen met hun verhaal dat ze „vreselijk nodig zijn om de

Het verschrompelende veenweidegebied in Friesland staat voor een meerduidige teloorgang:

- Met het veen verdampst de cultuurhistorie in het gebied
- Landschappelijke diversiteit (“het echte Friesland”) en daaraan gekoppeld de biodiversiteit loopt sterk terug
- Waterbergende vermogen van het veenweidegebied
- de sponswerking - en daarmee de voorraad gebiedseigen zoetwater raken we langzaam kwijt

Met de oxidatie van het veen verdampen ook de bijbehorende verhalen

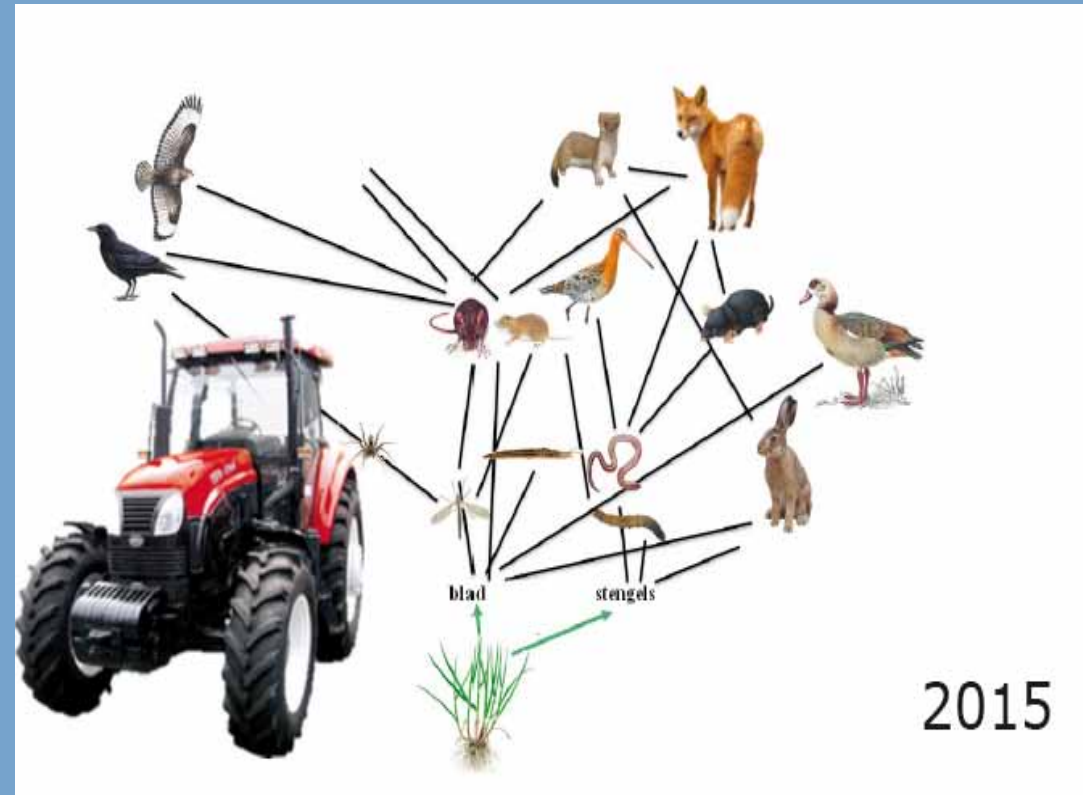
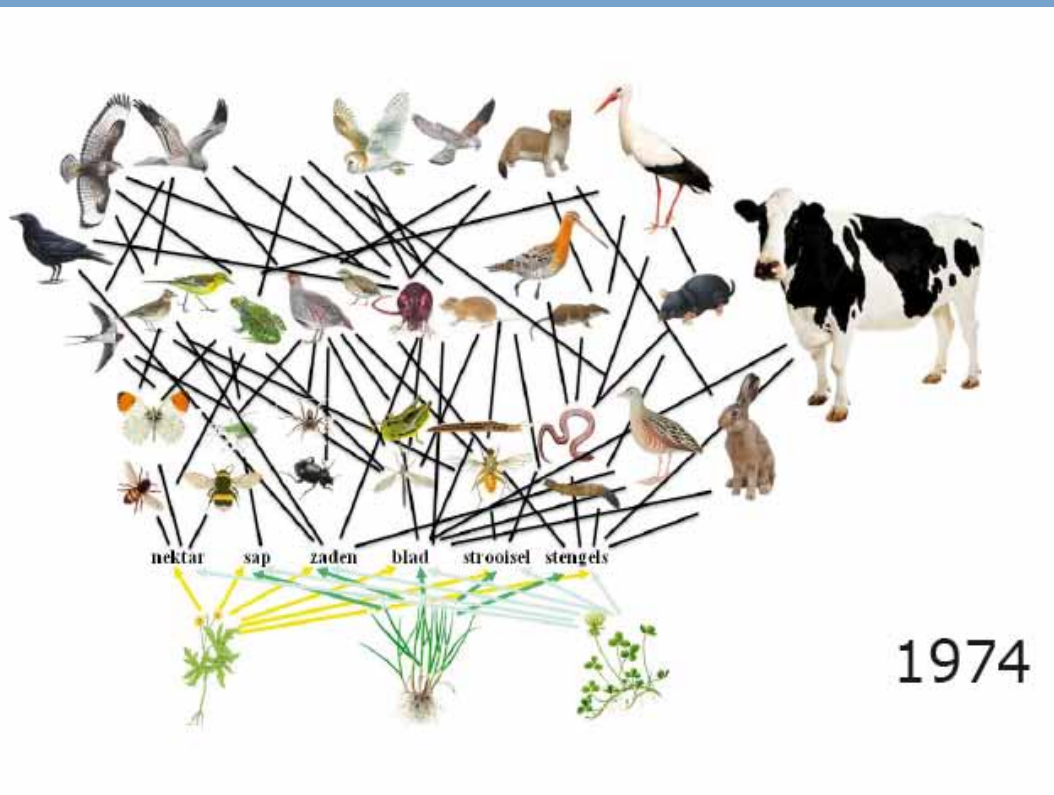

Schaatsen 'yn splis' op landijs in het Lage Midden van Fryslân (rond 1950)

bron: Klaas Koopmans - Poelen bij Eernewoude, 1985

Kleur, geur en geluid verdwijnen uit het landschap

Bron: Voedselweb onder voormalig bloemrijk grasland in 1974 en in 2015 (Jeroen Onrust en Theunis Piersma - RUG)

'A nation that destroys its soils destroys itself'
(Franklin D. Roosevelt)

Het inkomen van melkveebedrijven bestaat voor bijna 60 procent uit subsidies.

SER: wie niet duurzaam wil boeren, moet ermee stoppen

Advies

Alleen boeren die nog hebben voor maatschappij en milieu verdienen nog steun, vindt Ed Nijpels van de Sociaal Economische Raad.

bedrijf, dat er een hoogwaardige grondstof van kan maken. „Een fundamentele breuk met de huidige praktijk”, aldus Nijpels. Wie op deze manier werkt, is maatschappelijk verantwoord bezig en belast niet overmatig de „draagkracht” van het milieu.

De SER-commissie schat dat ongeveer

gedaan, maar een echte omslag is tot nu toe te weinig voortvarend van de grond gekomen”, zegt Nijpels.

De „voorhoede” krijgt in de SER-plannen financiering van banken, en de regelgeving van de overheid wordt „aankluisend” gericht op innovatieve bedrijven. „Die keuze moeten we maken om de sector te behouden

verklaring”, zodat die samen kunnen een samenhangende aanpak krijgen. „De banken hebben er lang bij. De Rabobank heeft vonden ruim aan financiering. Dat is geen kantenpaas. Als je failer gaat, is de bank er kwijt.” Een andere mogelijkheid

‘Agrariërs houden waterpeil te laag’

Het rijk moet de komende vier jaar geld steken in onderzoek naar bodemdaling in het Groene Hart. Daar zijn de meeste partijen die meedoen aan de Tweede Kamerverkiezing het over eens. Over hoe het verder moet met het gebruik van landbouwgronden blijven verschillen bestaan.

Peter van den Belt

Groene Hart

De PvdA kiest vernatting van landbouwgronden boven het ophogen ervan. „Dat gaat niet alleen bodemdaling tegen, maar herstelt ook de natuurlijke bodem, waardoor de uitstoot van broeikasgassen wordt vermindert.”

Waar het gaat om de toekomst van de agrariërs is de PvdA van mening dat natuur en boeren zo veel als mogelijk hand in hand moeten gaan. „Dat betekent dat we inzetten op landbouw waarbij door vernatting en graslandbeheer gezorgd wordt voor een terugdringing van de inzet van pesticiden. Zo blijft de weidevogel haar weg naar het

Groene Hart vinden.”

De landbouw zoals we die nu kennen heeft in het Groene Hart op veel plekken geen toekomst, stelt GroenLinks. „Door bodemdaling is er op een aantal plekken nu al sprake van verzilting.” De partij is er, net als onder meer D66, de SGP, CDA en de VVD, voor dat het rijk onderzoek naar bodemdaling faciliteert en stimuleert.

D66 wil verder een goed evenwicht tussen natuurontwikkeling, waterberging en ruimte voor boeren. „Het opvangen van regenwater kan goed samen gaan met natuurontwikkeling.”

Partij voor de Dieren

De Partij voor de Dieren vindt de verhoging van het waterpeil in combinatie met extensief gebruik van gronden de beste oplossing. „Geen intensieve melkveehouderij dus. Agrariërs houden het waterpeil nu meestal veel te laag, waardoor de bodemdaling veel sneller gaat. Tevens gaat dit ten koste van de weidevogels en de natuur in het Groene Hart.

▲ Een laag waterpeil betekent minder drassige weilanden en is favoriet bij melkveehouders, maar betekent ook een versnelling van de bodemdaling. FOTO: MARLIES WESSELS

De SGP wijst op verschillende projecten die lopen om bodemdaling te lijf te gaan, onder meer door onderwaterdrainage, een systeem waarbij in droge tijden water in de grond wordt gebracht. „Daarnaast kijken boeren hoe ze via (vergoedingen voor) natuurbeheer minder kwetsbaar kunnen worden voor een hoger waterpeil. Dergelijke initiatieven verdienen steun.”

De SP vindt dat vernatting van de veenweidegebieden een belangrijke bijdrage kan leveren aan het

bereiken van de klimaatdoelen en wijst ook op de onderwaterdrainage. „Vernatting heeft uiteraard gevolgen voor het grondgebruik, nu overwegend melkveehouderij. Het is soms mogelijk om een hoger waterpeil te combineren met onderwaterdrainage waardoor de melkveehouder gewoon kan voortbestaan. In andere gebieden moet wellicht gezocht worden naar andere vormen van landbouw, waarbij natte teelten een belangrijke rol kunnen spelen.”

NRC, oktober 2016

AD, april 2017

Agrarische sector enorm in transitie, zoektocht naar duurzaam bodemgebruik

Kunnen we de dynamiek gezamenlijk
omarmen?

landschap x dynamiek = kwaliteit

Natte periodes
10-daagse neerslagsom
die eens in de 10 jaar
wordt overschreden:
Winter: +8 tot +25%

Droge periodes (zomers)
+3,5 tot +15%
Potentiële verdamping

Jaarlijkse neerslag
+5 tot +7%

Zeespiegel Noordzeekust
+25 tot +80 cm

Jaargemiddelde temperatuur
+1,3 tot +3,7°C

Rivierafvoeren Lobith (2071-2100)

Jaargemiddelde afvoer : -5 tot +15%
Lage afvoer: Laagste 7-dagen afvoer
in de zomer (mei t/m oktober): -30 tot -10%
Hoge afvoer: Afvoer met een
herhalingsstijd van 1000 jaar: -5 tot +30%

pbl.nl / knmi.nl

Bron: KNMI'14-scenario's

Dynamiek zoeken in agrarische heroriëntatie én in de klimaatopgave.
Klimaatverandering als kans zien om het veenweideprobleem op te schalen.
Hoe gaan we om met ons zoetwater in de toekomst?

Verdroogde veenkade Wilnis, augustus 2003

Clusterbui IJsselstein, juni 2016

De extremen in ons weerbeeld zullen toenemen.
Extremen vragen om een weerbaar en robuust watersysteem voor ons zoetwater

foto: Jan Jelle Jongsma

Seizoensberging in het voorjaar

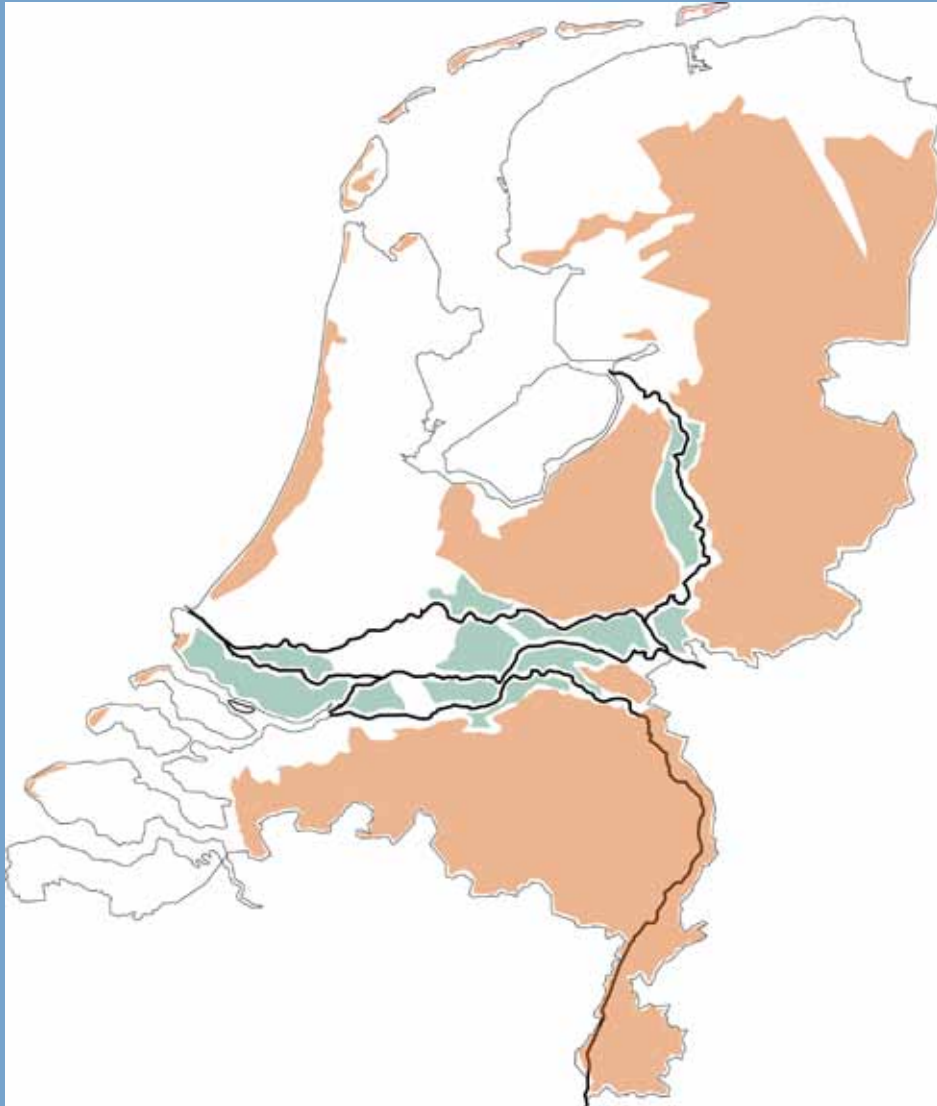

Ryptsjerker Polder - Fryslân

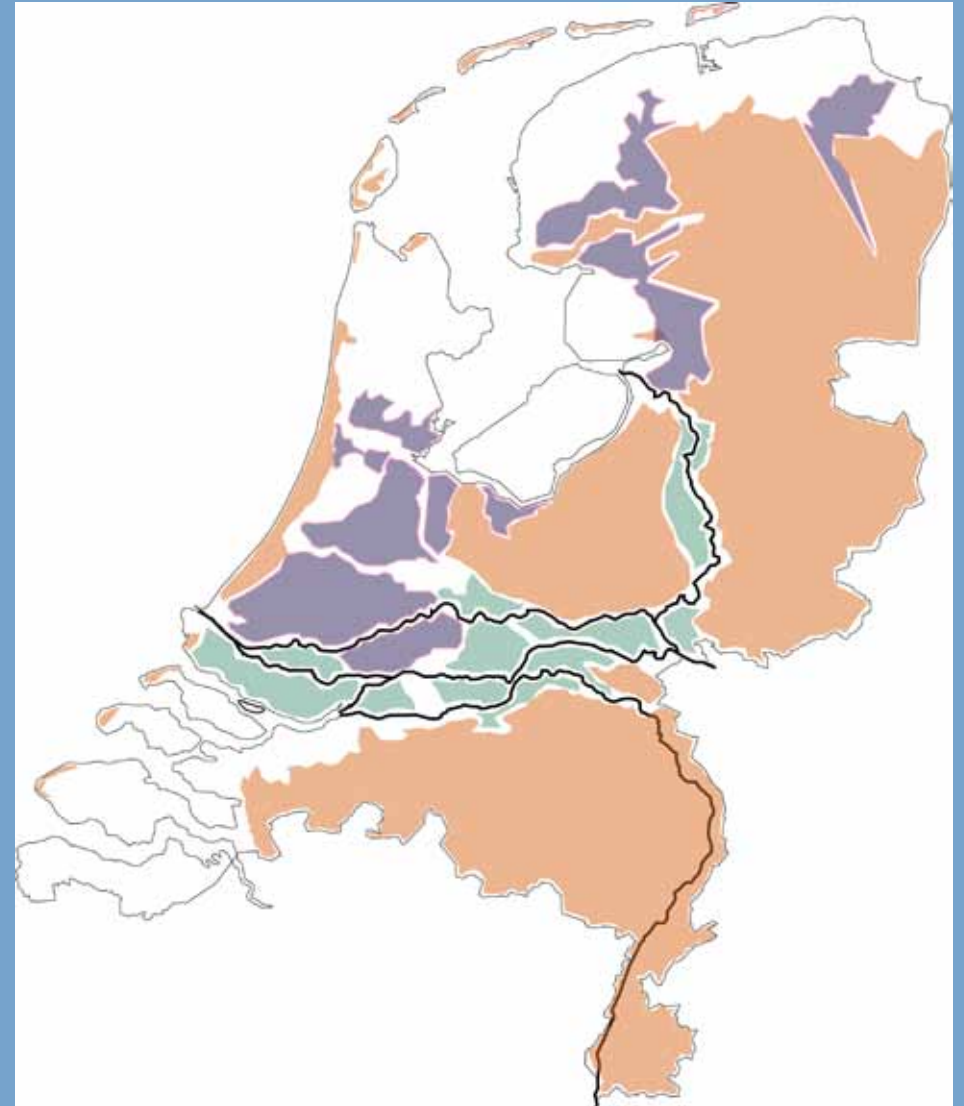
foto: Arjan Hendriks

Onlanden - Groningen

Ruimte voor de Rivier, 2006-2019

Ruimte voor het Veen, 2020-2040

'Ruimte voor het Veen' als opvolger van het succesvolle 'Ruimte voor de Rivier'
Hoe gaan we om met onze ondergrondse uiterwaarden?

foto: Hans Peter Föllmi

‘Ruimte voor het Veen’ als regionaal gebiedsprogramma om tot een robuuster watersysteem te komen

Hoogwatersloot is lastig watervoerend te houden

Bron: 'Vloeiend landschap'

Een robuust watersysteem betekent een oplossing voor kantelende kades

Hoogwatersloot wordt hoogwaterzone;
berging van zoet water (voorraad/piek)
+ kansen voor natuur en recreatie

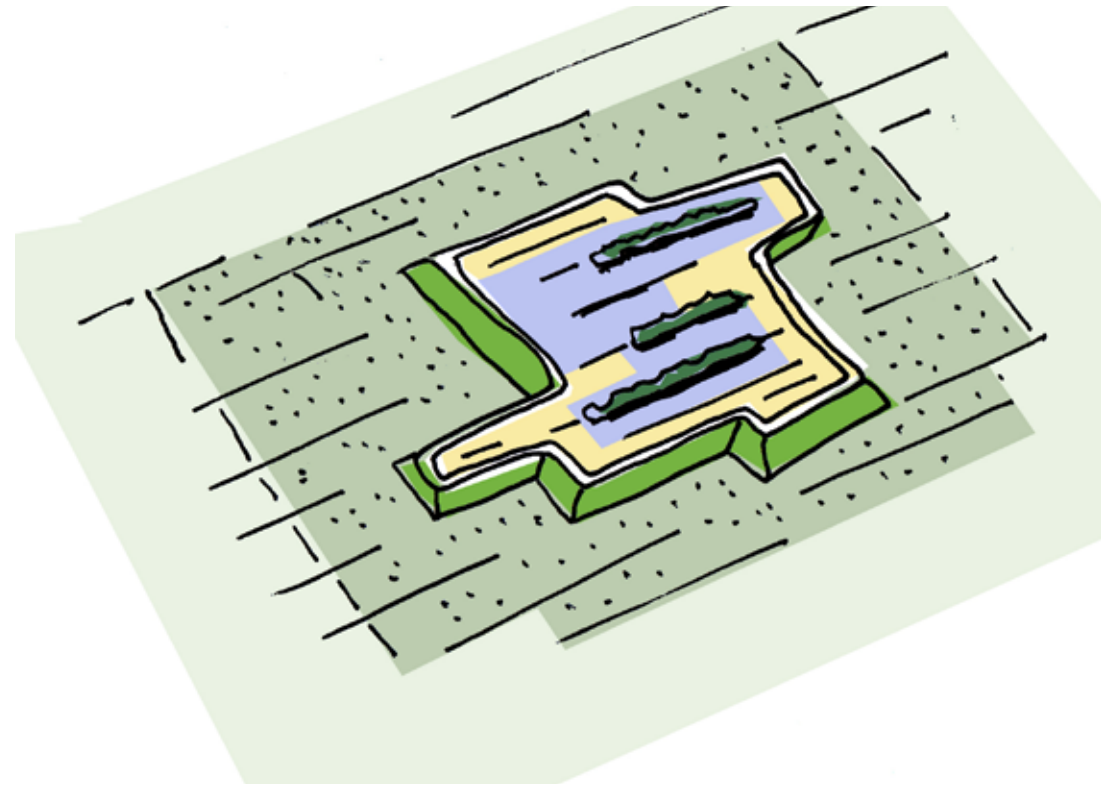
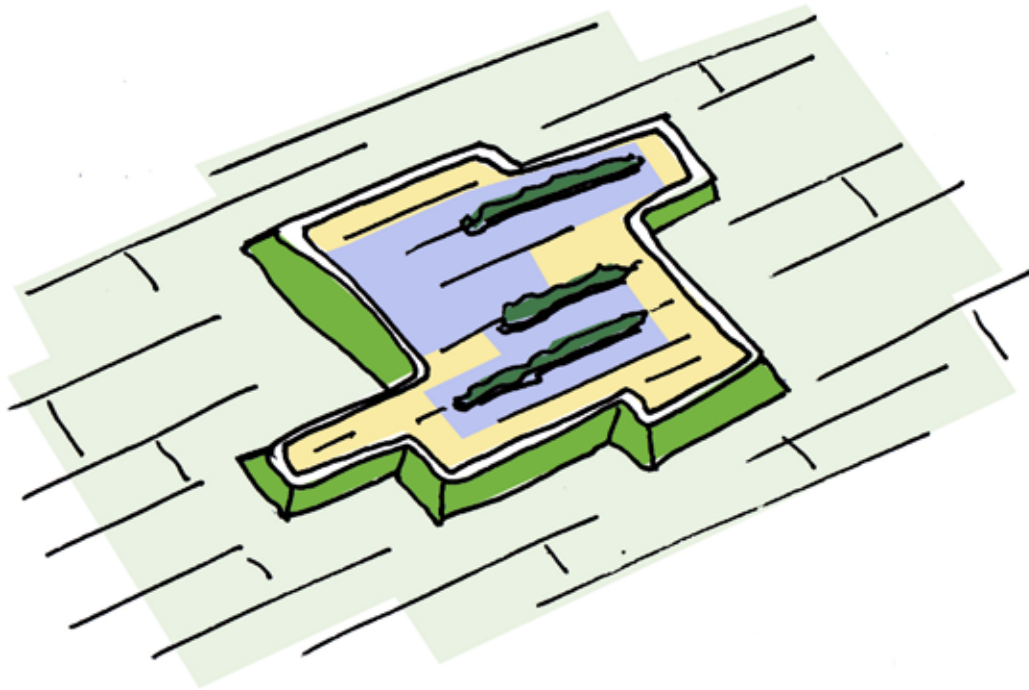

Bron: 'Vloeiend landschap'

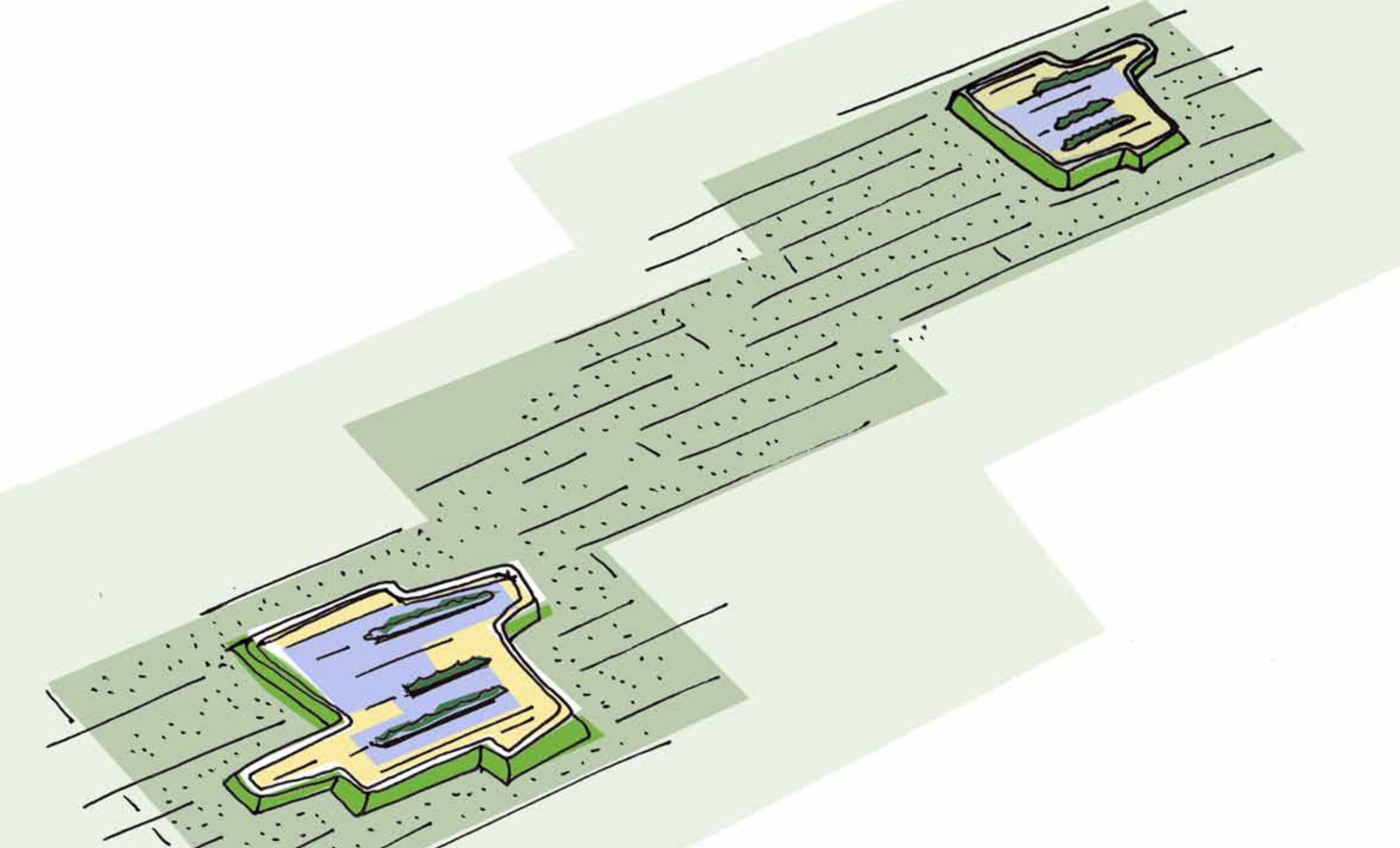
Een robuust watersysteem betekent kansen voor nieuwe landschappen
en meekoppelen van functies

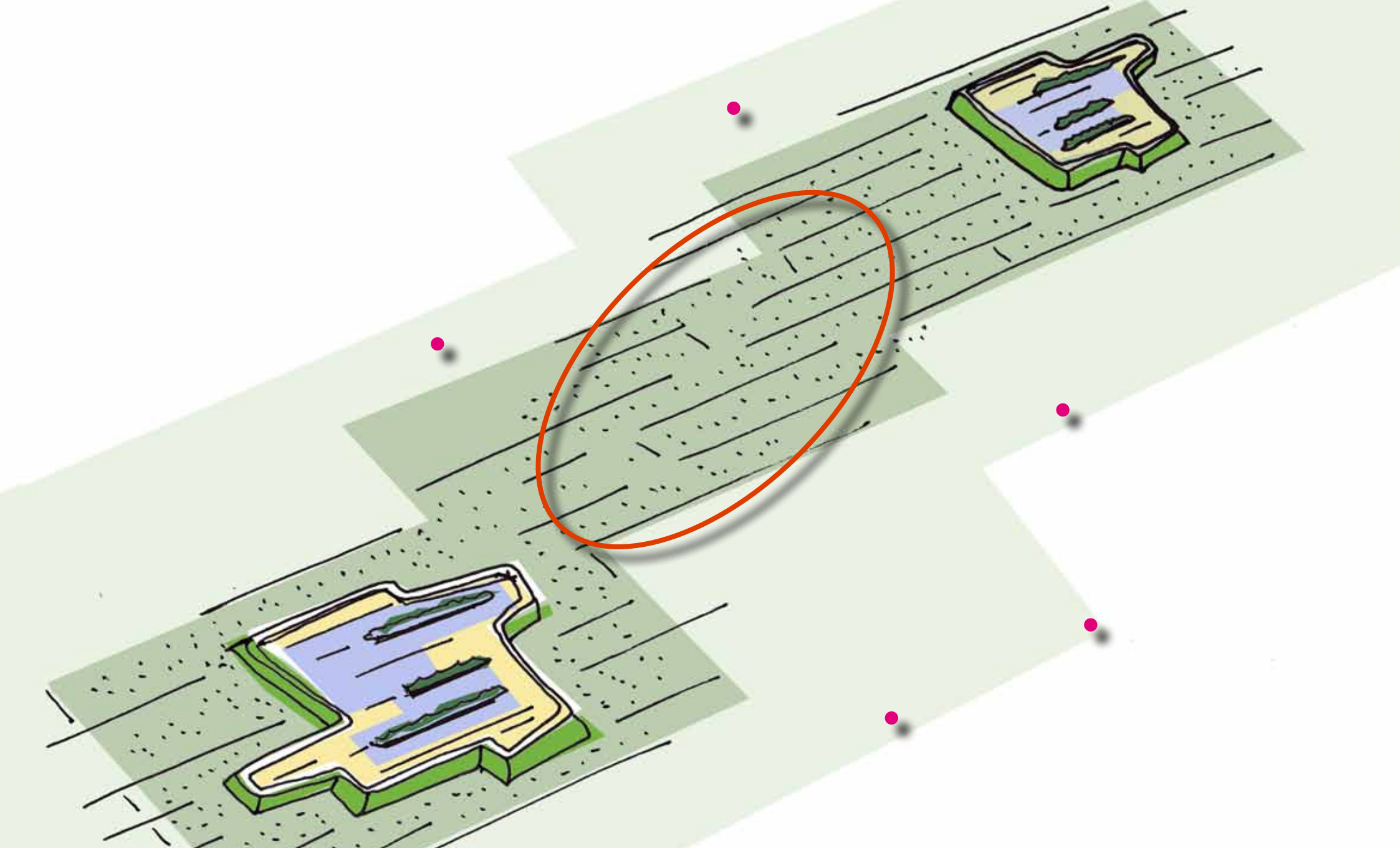
Lisdodde als natte teelt op hervernatte veengronden (VIC- Zegveld)

Natte teelten als buffer en waterzuivering rond natuurkernen in het veengebied

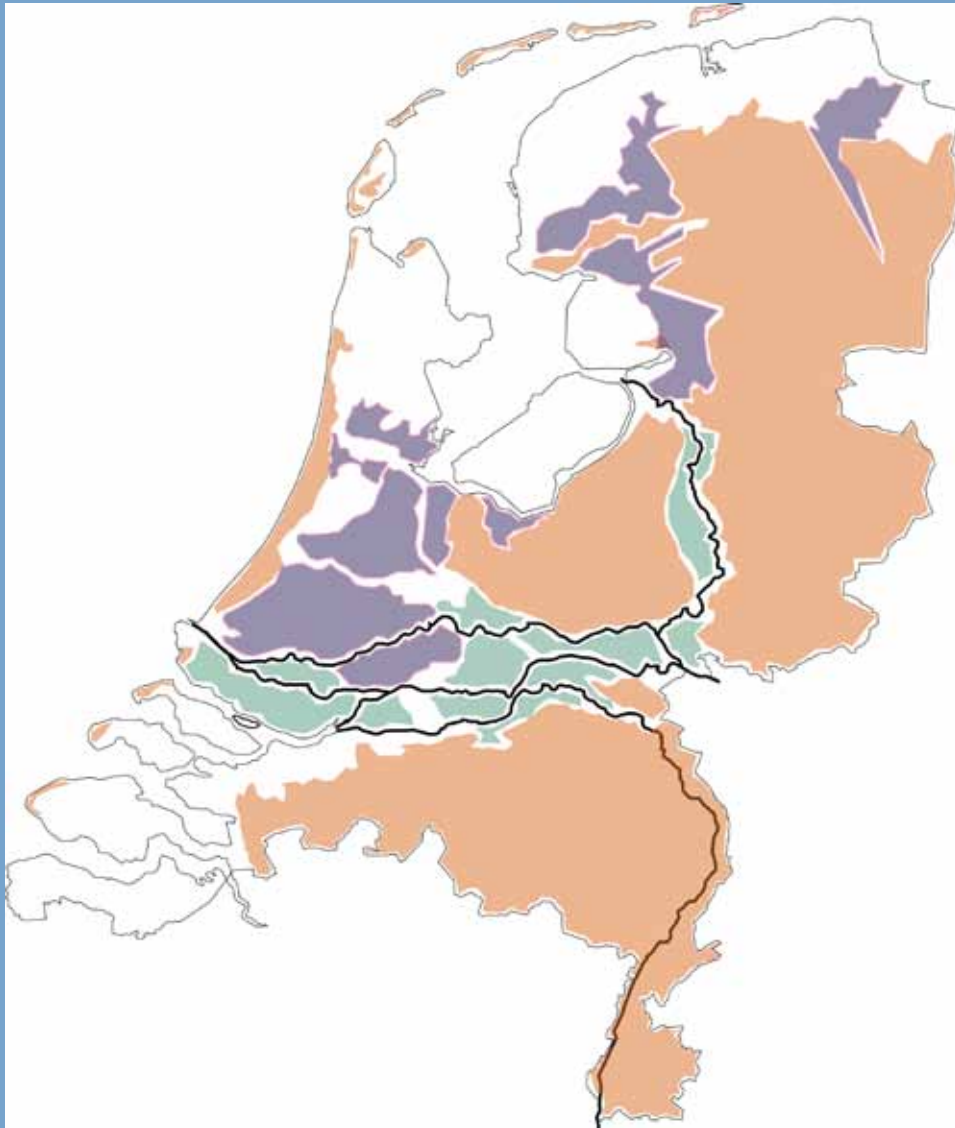
Natte teelten als verbinding tussen natuurkernen in het veengebied

Natte teelten in gemeenschappelijke, laaggelegen gronden (meenten / 'mienskar')
als onderdeel van een natuurinclusieve, circulaire landbouw

Maar wie pakt de regie?

'Ruilverkaveling 2.0' als regionaal uitvoeringsinstrument

Ruilverkaveling 1.0

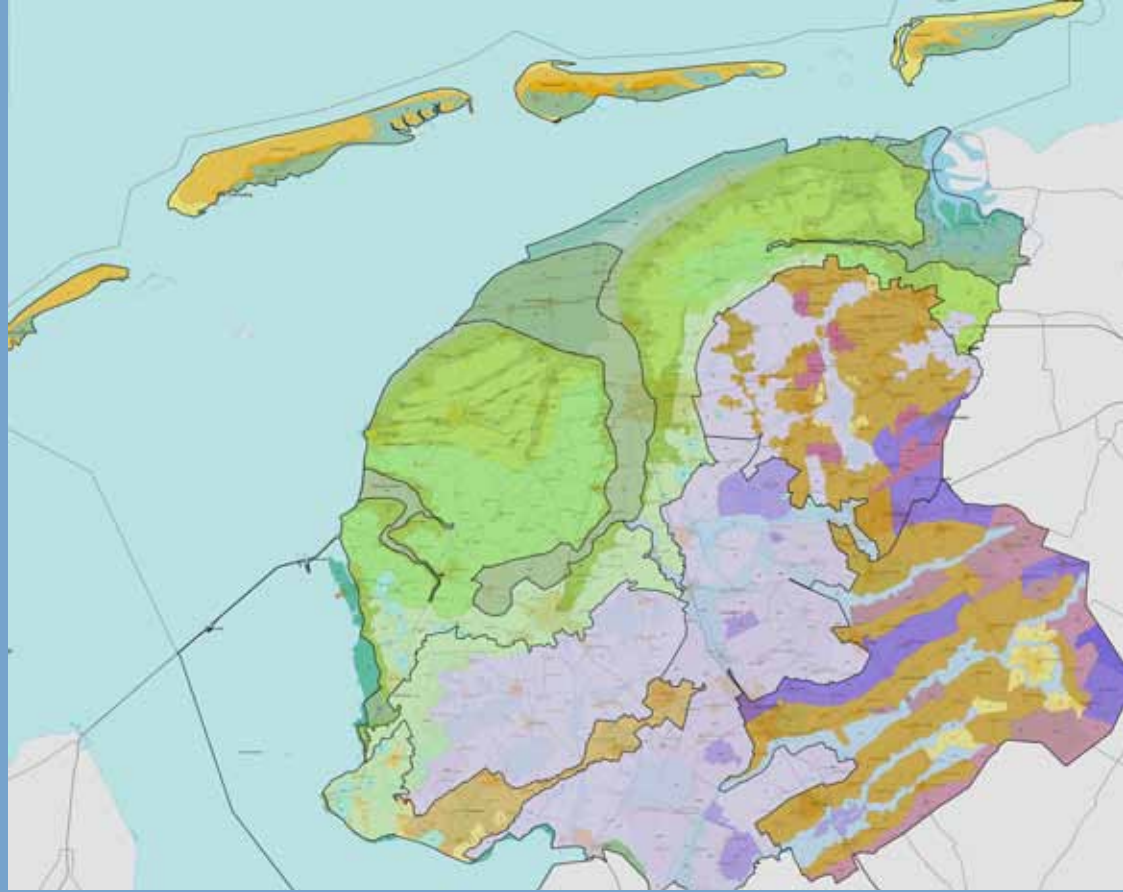
‘Nooit meer honger’

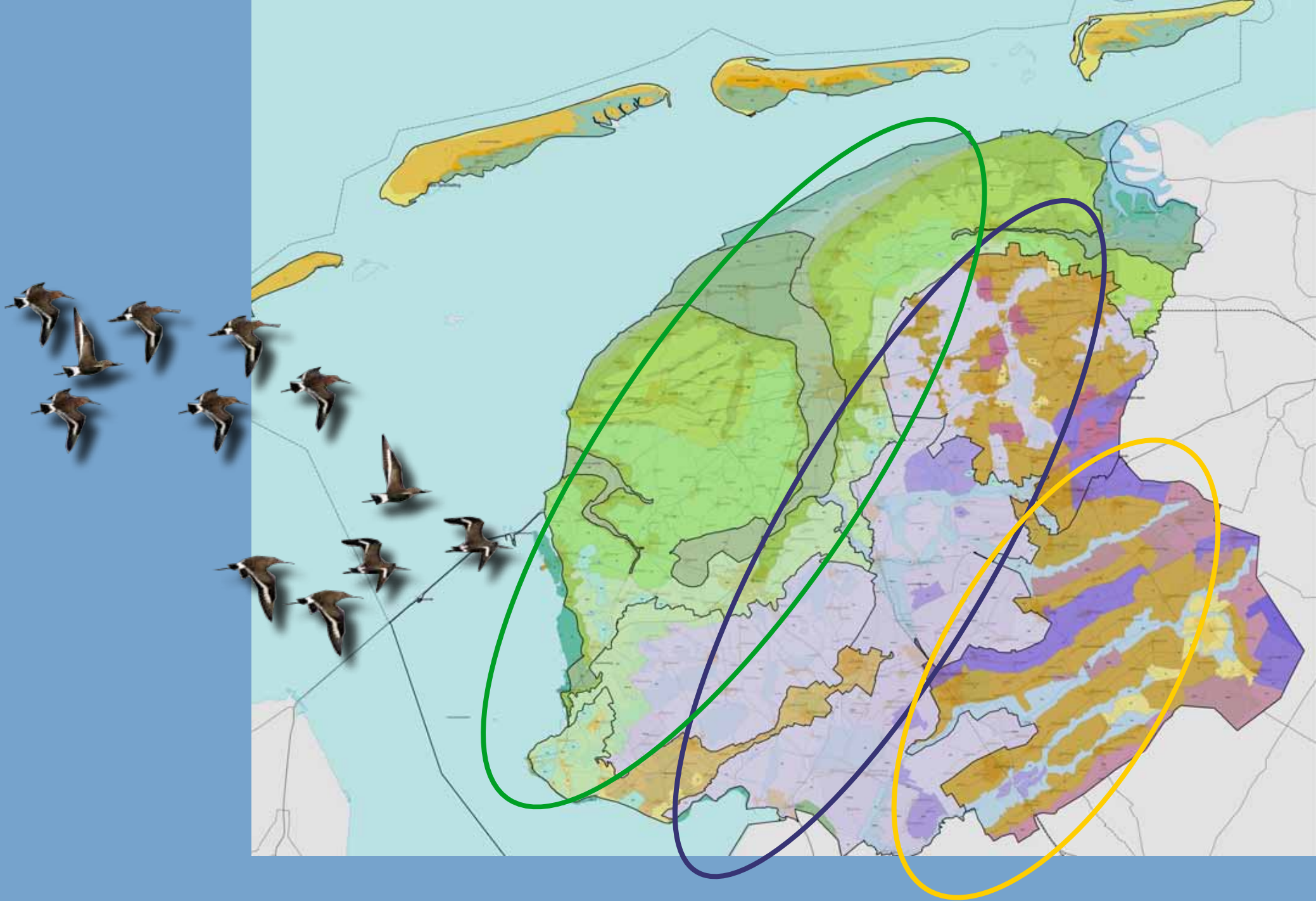
- Intensivering en rationalisatie volgens één landbouwrecept
- Verhoging van de welvaart (armoedebestrijding)
- Opgelegd en gefinancierd (grotendeels) door het Rijk
- Onteigening indien nodig
- De maakbare samenleving
- Optimisme en modernisering

Ruilverkaveling 2.0

'Nooit meer pijn'

- Differentiatie en diversiteit volgens meerdere landbouwrecepten met aandacht voor klimaatadaptatie, natuur en cultuurhistorie
- Verhoging van welzijn en kwaliteit leefomgeving
- Op initiatief van provincie en waterschap
- De gedeelde samenleving
- Optimisme en modernisering

Een nieuwe balans tussen melk en water per landschapstype

Vragen voor de workshop:

- Welke gebiedsgerichte oplossingen zijn er om landbouw, natuur en watersysteem in samenhang toekomstbestendig te maken; toegespitst op de Groote Veenpolder Weststellingwerf?
- Welke regievorm, organisatie en werkwijze past hier het beste bij?
- Wat kunt u of uw organisatie bijdragen?

The background is a painting of a landscape. It features a body of water in the foreground, surrounded by green fields and some dark, rocky or tree-covered mounds. The sky is filled with large, textured clouds in shades of blue, white, and yellow. The overall style is impressionistic with visible brushstrokes.

Ruilverkaveling 2.0

Op weg naar een gebiedsprogramma Ruimte voor het Veen

Maarsse, 18 mei 2017

Peter de Ruyter, landschapsarchitect